

Planlı Davranış Teorisi ve Emzirme Davranışı

The Planned Behavior Theory and Breastfeeding Behavior: Review

Gonca KARAYAĞIZ MUSLU,^a
Zümrüt BAŞBAKKAL^a

^aÇocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği,
Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu,
İzmir

Geliş Tarihi/Received: 12.07.2011
Kabul Tarihi/Accepted: 15.12.2011

Yazışma Adresi/Correspondence:
Gonca KARAYAĞIZ MUSLU
Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu,
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği,
İzmir,
TÜRKİYE/TURKEY
gonca.muslu@ege.edu.tr

ÖZET Hemşirelik bilgisi ve teorisini oluşturmada, çağdaş hemşirelik anlayışı doğrultusunda bütüncül yaklaşım gereği, hem doğa ve tıp bilimleri hem de sosyal bilimlerden kullanılan bilimsel teorilerin uygulanması gerekmektedir. Planlı davranış teorisi, yakın geçmişimizde birçok çalışma alanında kullanılan bir davranış kuramıdır. Bu makalede, insan davranışlarını açıklamada en fazla kullanılan sosyal-psikolojik modellerden biri olan planlı davranış teorisi açıklanmış ve bu teorisinin emzirme davranışını belirlemede kullanıldığı hemşirelik araştırmalarına yer verilmiştir. Planlı davranış teorisi; kişinin planlı, amaçlı davranışlarını en iyi tahmin eden etkenlerin, kişinin söz konusu davranışlara yönelik tutumları ile bu konudaki özne normları olduğunu savunan bir teoricidir. Planlı davranış teorisi tutum, subjektif norm ve algılanan davranışsal kontrol olmak üzere üç bileşen içermektedir. Emzirme gibi sağlık davranışlarında birey istediği sonuçlara ulaşacağına inandığında (tutum), davranış sosyal çevresi tarafından kabul gördüğünde (sosyal norm) ve de birey davranışı uygulamayı kolay olarak algıladığında (algılanan davranışsal kontrol) davranışı uygulayacaktır. Planlı Davranış Teorisinde temel faktör bireyin belli bir davranışı uygulamaya niyetinin olmasıdır. Algılanan davranışsal kontrol, niyet ile etkilenen bireyin söz konusu davranışı yerine getirmeyi ne kadar istediği ile ilgilidir. Ülkemizde anne sütü ve emzirme konusunda yapılan çalışmaların çoğu retrospektif ve tanımlayıcı tiptedir. Annelerin istedik süre ve nitelikte bebeklerini emzirmeleri için sağlık profesyonellerinin emzirme davranışlarını etkileyen faktörleri modele dayalı olarak saptamaları önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Emzirme; modeller, hemşirelik

ABSTRACT With the holistic approach in modern nursing, it has become imperative to utilize scientific theories which have long been in effect in natural, medical and social sciences in building up a nursing theory and practice. Planned behaviour theory is recently used in many fields of study. This article investigates the planned behavior theory as one of the most common socio-psychological models in understanding human behavior and particularly focuses on certain nursing studies that employ this theory to analyze breastfeeding behaviors. The planned behavior theory argues that purposeful behaviors are best determined by the attitudes and subjective norms of a person towards such behaviors. The Theory of planned behavior is composed of 3 constructs: attitude, subjective norm, and perceived behavior control. It assumes individuals will engage in a health behavior, such as breast-feeding, when they believe the action will result in a desired outcome (attitude), when the behavior is seen as worthwhile by their social network (subjective norm), and when they perceive the behavior as easy to perform (perceived behavioral control). The central factor in the theory of planned behavior (TPB) is the individual's intention to perform a given behavior. Perceived behavioral control, how much effort an individual is willing to put forth to perform a behavior, is influenced by intentions. Most of the researches on breast milk and breastfeeding conducted in Turkey so far have specifically been designed as retrospective and descriptive. It proves vital for health professionals to establish a distinctive model for the factors that influence breastfeeding behaviors so that mothers breastfeed their babies within desired intervals with a desired quality.

Key Words: Breast feeding; models, nursing

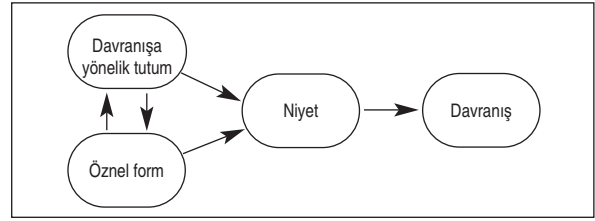
Uygulamalı bir bilim olarak hemşirelik dinamik bir yapıya sahiptir. Yalnızca genel insan yaşantısı değil, aynı zamanda bireye özgü yaşantılar da hemşireliğin konu alanına girer. Bu anlamda hemşirelik sosyal, uygulamalı ve deneysel bir bilim olarak varlığını çok boyutlu sürdürmek durumundadır. Bunun için de sadece deneye dayalı bilimsel araştırma yöntemleri hemşireliğin bilimsel bilgi birikimini oluşturmada yeterli olamamaktadır. Hemşirelik bilgisi ve teorisini oluşturmada, çağdaş hemşirelik anlayışı doğrultusunda bütüncül yaklaşım gereği, hem doğa ve tıp bilimleri hem de sosyal bilimler tarafından kullanılan bilimsel teorilerin uygulaması gerekmektedir.¹

Bu makalede, insan davranışlarını açıklamada en fazla kullanılan sosyal-psikolojik modellerden biri olan planlı davranış teorisi açıklanacak ve bu teorisinin emzirme davranışını belirlemede kullanıldığı hemşirelik araştırmalarına dikkat çekilecektir.

PLANLI DAVRANIŞ TEORİSİ

Ajzen tarafından ilk kez 1985 yılında geliştirilen “Planlı Davranış Teorisi” (Theory of planned behavior), günümüzde insan davranışlarını açıklamada en fazla kullanılan sosyal-psikolojik modellerdendir. Planlı davranış teorisi düşünülmüş eylem teorisinin bir uzantısıdır.²

“Düşünülmüş Eylem Teorisi” (Theory of Reasoned Action), Fishbein ve Ajzen tarafından ortaya konmuştur.³ Düşünülmüş eylem teorisine göre bireyin bir davranışı (behavior) yapıp yapmayacağını belirleyen, bireyin o davranışa yönelik niyetidir (initiation). Niyet, davranışa ilişkin tutum (attitude) ve öznel normlar (subjective norm) ile tahmin edilebilir. Tutum, bireyin davranışı olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesidir. Öznel norm ise, bir bireyin hedef davranışa ilişkin ne yapması gerektiği konusundaki diğer insanların genel algılamalarıdır. Tutum bireyin davranışın sonuçları konusundaki inanışları ile tahmin edilebilirken öznel normlar ise normatif inanışlar ile tahmin edilebilir. Davranışsal inanışlar ve normatif inanışlar deneyim, yaş, eğitim gibi bireysel farklılıkları içeren bazı durumlardan etkilenmektedir

ŞEKİL 1: Düşünülmüş eylem teorisini.

(Şekil 1).^{4,5} Örneğin; düşük sodyumlu bir diyet uygulama bir davranıştır. Bu davranışa yönelik bireyin niyeti, çevresindeki kişilerin inanışlarından (normatif inanışlar) ve bireyin bu davranışların sonuçları konusundaki (kan basıncını düşürür/sevdiğim yiyecekleri tüketmeme engel olur gibi) inanışlarından etkilenir.⁴ Davranışların yaşamlarına olumlu sonuçlar getireceğine inanan kişiler, bu davranışları benimsemek konusunda olumlu bir tutum içinde olurlar. Aynı zamanda, belirli kişiler ve gruplar, koruyucu davranışın geliştirilmesi hakkında pekiştirici mesajlar verilerse, inanç ve buna bağlı olarak niyet de artar.⁵ Ajzen, düşünülmüş eylem teorisini kullanarak yürütülen dokuz araştırmayı gözden geçirerek tamamen bireyin kontrolünde olan davranışları açıklamada bu teorisinin uygun olduğu sonucuna varmıştır. Düşünülmüş eylem teorisinin eksik yönü, sadece, davranışın açığa çıkmasının tamamen bireyin iradesine bağlı olduğu durumları açıklayabiliyor olmasıdır.⁴ Düşünülmüş Eylem Teorisini’nde görülen bu eksiklik sonucunda Ajzen ve Madden (1986) tarafından düşünülmüş eylem teorisine algılanmış davranışsal kontrol unsurunun eklenmesiyle oluşan planlı davranış teorisi, tamamen bireyin kontrolünde olan davranışları değil, bütünüyle bireyin kontrolünde olmayan ve belli bir amaca yönelmiş davranışları açıklayabilmektedir.⁵ Algılanmış davranışsal kontrol bireyin, davranışı yerine getirmenin kolaylığı ya da zorluğuna dair algısını ifade eder. Algılanmış davranışsal kontrol Bandura’nın (1977, 1982) “öz yeterlilik” (self-efficacy) teorisine benzerlik göstermektedir. Her iki kuramcı da bireyin davranışının bireyin kendine güveninden etkilendiğini saptamışlardır. Ayrıca yeni teoride eylem (action) yerine davranış anlamındaki “behaviour” kavramı kullanılmıştır.^{6,7}

Düşünölmüş eylem teorisinde olduğu gibi planlı davranış teorisinde de ana öge bireyin belirli bir davranışı yerine getirmeye yönelik niyetidir. Niyet, davranışı etkileyen motivasyonel etkenleri kapsamaktadır ve bireyin davranışı yerine getirmeyi ne kadar çok istediğinin göstergesidir. Birey, davranışı sergilemeye ne kadar niyetliyse, davranış o oranda sergilenecektir. Ancak, niyetin tek başına davranışı öngörmesi tamamen bireyin kontrolünde olan davranışlar için geçerlidir. Kimi davranışlar ise gerekli olanaklar ya da kaynakların (zaman, para, beceri vb.) var olup olmaması gibi motivasyonel olmayan etkenlere bağlıdır. Kişinin bu olanak ya da kaynaklara sahip olup olmaması, onun hem davranışa yönelik niyetini hem de davranışın yapılabilirliğini etkiler. Bu anlamda algılanmış davranışsal kontrol hem niyeti hem de davranışı öngörmektedir. Planlı davranış teorisine göre, birey ne oranda davranış için gerekli olan kaynaklara ve davranışı yerine getirme niyetine sahip ise, davranış o oranda gerçekleşecektir. Planlı davranış teorisine göre diğer bütün değişkenler niyeti ve davranışları dolaylı şekilde tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol yoluyla etkiler.⁶

Planlı davranış teorisine göre teorinin üç ana bileşeni vardır:

- Davranışa yönelik tutum,
- Öznel norm
- Algılanmış davranışsal kontrol

Bu bileşenlerin altta yatan inanıştan etkileneceği varsayılmaktadır. Bu inanışlar:

- Davranışın olası sonuçlarına dair inanışlar.
- Normatif inanışlar

- Kontrol inanışlarıdır.³

Şekil 2, niyet ve davranışı etkileyen faktörleri göstermektedir. Bu teorinin varsayımları şunlardır:

1. Niyet davranışın birincil belirleyicisidir.
2. Niyet davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanmış davranışsal kontrol ile tanımlanır.
3. Davranışsal inanışlar davranışa yönelik tutumu, normatif inanışlar algılanan sosyal baskıyı (öznel norm), kontrole dair inanışlar ise algılanmış davranışsal kontrolü (öz etkinlik) belirler.
4. İnanışlar bireysel, sosyodemografik ve çevresel özelliklerden etkilenir.⁸

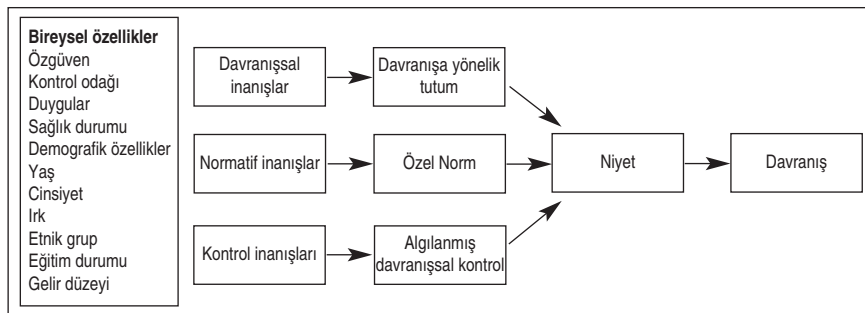
PLANLI DAVRANIŞ TEORİSİNİN BİLEŞENLERİ

DAVRANIŞ

Davranış belli bir hedefe yönelik belli koşullarda ortaya çıkan belirgin, gözlenebilen yanıtıdır. Planlı davranış teorisine göre davranış, niyet ve algılanmış davranışsal kontrolün uyumu sonucunda oluşmaktadır.

Genel olarak bir davranış dört ögeyi içermelidir: Eylem (action), hedef (target), durum (context), davranışın gözleendiği zaman periyodu (time).

1. Eylem: Hangi davranış türü olduğunun açıklanması gerekmektedir. Davranış özel bir konuya ait olmalı, genel olmamalıdır. Örneğin; sigarayı bırakma, kilo verme, bir politikacının seçimi, emzirme gibi.

ŞEKİL 2: Planlı davranış teorisi (Ajzen, Manstead 2007).

2. Davranışın Amacı: Davranışın hangi amaç için olacağını belirtmesi gerekmektedir. Örneğin; sağlık için kilo verilmesi gibi.

3. Davranışın Gerçekleştirileceği Ortam: Davranışın hangi ortamda gerçekleştirileceği açıklanmalıdır. Örneğin; hangi koşullarda bebeğimi biberon ile beslerim?

4. Davranışın Zamanı: Davranışın ne zaman gerçekleştirileceği açık olarak belirtilmelidir. Örneğin; her gün mü, bir ay mı?⁹

NİYET

Niyet bireyin belli bir davranışı uygulamaya hazır olma durumunu gösterir ve davranışın öncüsü olarak ele alınmaktadır. Planlı davranış teorisine göre niyet şu üç faktör tarafından açıklanır. Bunlar; “Davranışa Yönelik Tutum”, “Öznel Norm” ve “Algılanan Davranışsal Kontrol” dür.⁶

Bir kişinin davranışı niyetin kuvvetine bağlıdır. Niyet ne kadar güçlü ise davranışın gösterilme olasılığı da o kadar yüksektir. Kısacası niyet bir kişinin belirli bir davranışı gösterebilmesi için harcadığı çabaların derecesini gösteren faktördür.^{6,10}

DAVRANIŞA YÖNELİK TUTUM

“Davranışa Yönelik Tutum”, davranışı gösterecek olan kişinin o davranışın gerçekleşmesine karşı pozitif veya negatif olan değerlendirmesidir.⁹ Davranışa yönelik tutumu belirleyen, bireyin davranışın olası sonuçlarına dair sahip olduğu inanışlar ve bu sonuçlara dair değerlendirmesidir.²

ÖZNEL NORM

Ajzen (1991), öznel normu belli bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştirilmeme konusunda bireyin algıladığı sosyal baskı olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle öznel norm, birey için önemli olan kişilerin (kaynak kişiler; eş, anne, arkadaş...) bireyin davranışı uygulayıp uygulamaması konusundaki düşüncelerini bireyin algılamasıdır. Hedef davranış konusunda kaynak kişilerin görüşleri öznel normu oluşturur.⁶

ALGILANAN DAVRANIŞSAL KONTROL

Algılanan Davranışsal Kontrol, davranışı gösterecek kişinin söz konusu davranışı gösterebilmesi-

nin ne kadar kolay veya ne kadar zor olacağı konusundaki algısıdır. Bu algıyı şekillendiren, kişilerin karşılaşacaklarını düşündükleri engellerle, geçmişlerinde yer alan yaşantılarıdır. Bireylerin geçmiş yaşantıları ne kadar olumluysa ve engellerle karşılaşmayacağı umudu ne kadar yüksek olursa, davranışı yerine getirme niyeti o kadar fazla olur.⁷

Algılanan davranışsal kontrolün ortaya çıkacak olan sağlık davranışı üzerine iki nedenden dolayı doğrudan etkisi vardır. Birincisi, davranış üzerindeki kontrol algısı yüksek olan birey, niyetini sabit tutarak daha fazla dener ve kontrol algısı düşük olan bireye kıyasla daha çok gayret eder. İkincisi, davranışlarının önündeki gerçek engelleri görebilir ve bunlara karşı kendisini güçlendirebilir. Bu faktör, eğer davranışın kontrolü, kişinin kendi isteğine bağlı değilse o zaman davranışı doğrudan açıklayabilir. Ajzen’e göre davranışın yerine getirilmesini engelleyen iç ve dış engeller olabilir.⁶

Genel bir kural olarak “Davranışa Yönelik Tutum” ne kadar olumlu ise “Öznel Norm” ne kadar kabul edilebilir ise ve “Algılanan Davranışsal Kontrolü” ne kadar güçlü olursa kısaca davranışlar üzerinde kontrol ne kadar yeterli olursa insanın söz konusu davranışı yerine getirme amacı da o kadar kuvvetli olacaktır.^{6,10}

DAVRANIŞSAL İNANIŞLAR

Davranışsal inanışlar beklenen davranışsal sonuçlar ile ilgilidir. “Davranışsal İnançlar”, meydana gelecek davranışa karşı olumlu veya olumsuz tutumları oluşturur.¹⁰

NORMATİF İNANIŞLAR

Normatif inanışlar, gözle görülen bir sosyal baskıyı ifade eder (yapacağım bu işi diğer insanlar nasıl karşılar, yapacağım davranışı kim veya kimler nasıl karşılar gibi). Bu gibi inançlar “Öznel Norm” değişkeni ile ifade edilir.¹⁰

KONTROL İNANIŞLARI

Kontrol İnanışları, algılanan davranışların birey tarafından ne derece kontrol edilebilir olduğuna ilişkin algıdır, yani zorluklarını ve kolaylıklarını gösterir.¹⁰

EMZİRME KONUSUNDA PLANLI DAVRANIŞ TEORİSİ KULLANILARAK YAPILAN ARAŞTIRMALARIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Planlı Davranış Teorisi insan davranışlarını açıklamada en fazla kullanılan modellerdendir. Teorinin egzersiz, kan ve organ bağı, düşük kalorili diyet, AIDS hastalığına karşı kondom kullanımı, emniyet kemeri takma gibi sağlığa ilişkin pek çok davranışın anlaşılmasında yararlı olduğu bilinmektedir.¹¹ Emzirme davranışını açıklamada planlı davranış teorisi kullanarak yapılan pek çok çalışma vardır.¹²⁻¹⁶ Emzirme niyeti ve süresini önceden belirleyebilmek için planlı davranış teorisinin bileşenlerini içeren çeşitli ölçüm araçları geliştirilmiş ve kullanılmıştır (Tablo 1).

Janke, planlı davranış teorisindeki bileşenleri kullanarak "Emzirmeyi Bırakma Eğilimi Ölçeği"ni (Breastfeeding Attrition Prediction Tool) geliştirmiştir. Ölçek emzirmeye ilişkin olumlu ve olumsuz tutum (tutum), aile ve profesyonel beklentileri (öznel norm) ve emzirme başarısı konusunda algılanan yeterlilik (algılanmış kontrol) gibi planlı davranış teorisinin bileşenlerini ölçmektedir. Araç Janke'nin postpartum en az 6 hafta emzirme niyetinde olan kadınlar ile görüşmeleri, klinik gözlemleri ve literatüre dayalı olarak 1992 yılında geliştirilmiştir. Yapılan pilot çalışma sonucunda aracın yeniden gözden geçirilmesi gerektiği anlaşılmıştır.¹⁴ Janke 1994 yılında 201 anne ile yaptığı çalışma sonucunda ölçeğe son şeklini vermiştir ve bu ölçüm aracı ile annelerin emzirme davranışlarını %73 oranında önceden tahmin edilebileceğini belirtmiştir. Çalışmada sosyal ve profesyonel çevresinden az destek alan, emzirmenin zor olduğuna inanan ve mama ile beslemenin daha avantajlı olduğuna inanan annelerin emzirmeyi daha erken bıraktığını belirlemiştir.¹⁵

Wambach, 135 kadın ile yaptığı çalışmada planlı davranış teorisine göre emzirme niyeti ve süresini etkileyen faktörleri belirlemiştir. Bu çalışmada prenatal tutum, subjektif norm ve algılanmış emzirme kontrolünün emzirme niyetini etkileyerek emzirme süresini etkilediği ve emzirme niyeti ve algılanmış emzirme kontrolünün emzirme süre-

sini doğrudan etkilediği hipotezlerini test etmiştir. Çalışmada prenatal emzirme tutumu ve algılanmış davranışsal kontrolün emzirme niyetini %23 oranında belirlediği, subjektif normun etkili olmadığı bulunmuştur.¹⁶

Duckett ve ark., 602 sağlıklı bebeği olan ve bebeğini emziren annenin hastaneden çıkmadan önce postpartum dönemde emzirme süresini önceden belirleyebilmek için planlı davranış teorisi bileşenlerini yapısal eşitlik modeline göre test etmişlerdir. Ayrıca çalışmada çalışan anneler ile ev hanımı olan annelerin emzirme süreleri de karşılaştırılmıştır. Annelerin emzirme durumlarını belirlemek amacı ile postpartum 1, 3, 6, 9 ve 12. aylarda katılımcılarla telefon ile görüşmüşlerdir. Çalışmada annelerin emzirme süresi ile emzirme niyeti arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda erken postpartum dönemde annenin yeterli sütü olacağı algısı, annenin eğitim düzeyi ve emzirme bilgisi gibi değişkenlerin de emzirme davranışı sonuçlarının daha iyi anlaşılması için planlı davranış teorisi ile birlikte ele alınması gerektiği önerilmiştir.¹⁷

Avery ve ark., emzirmeyi erken bırakan ve bırakmayan annelerde etkileyen faktörleri belirlemek amacı ile yaptıkları çalışmada planlı davranış teorisinin bileşenlerini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda genç, eğitim düzeyi düşük, mama ile beslemeye yönelik olumlu tutumu olan, emzirmeye yönelik olumlu tutumu düşük olan, daha az süre emzirmeye niyeti olan, sütünün yetersiz olacağına inanan annelerin bebeklerini daha kısa süre emzirdikleri belirlenmiştir. Planlı davranış teorisi bileşenlerinin emzirme süresini %36 varyans ile açıkladığı saptanmıştır.¹⁸

Dick ve ark., postpartum 8 hafta boyunca emzirme niyetinde olan 269 annede Janke tarafından geliştirilen Emzirmeyi Bırakma Eğilimi Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliğini test etmek amacı ile psikometrik bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmada araştırmaya katılanlar ölçeği postpartum dönemde hastaneden taburcu olmadan önce doldurmuşlar ve aynı bireylere postpartum 8 hafta sonra telefon ile ulaşılarak emzirip emzirmedikleri sorulmuştur. Çalışma sonucunda ölçüm aracının iç tutarlılık katsa-

TABLO 1: Emzirme konusunda planlı davranış teorisi kullanılarak yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi.

Yazar	Araştırmanın tipi	Örneklem	Ölçülen değişkenler	Sonuçlar
Janke ⁵	Metadolojik çalışma	Postpartum dönemde 201 anne	<ul style="list-style-type: none"> Planlı davranış teorisinin bileşenlerine emzirmeyi bırakma eğilimlerini belirlemeye yönelik ölçek geliştirilmesi 	Geliştirilen ölçüm aracı ile annelerin emzirme davranışlarını %73 oranında önceden tahmin edilebileceğini belirtmiştir
Wambach ⁶	Longitudinal çalışma	Son trimester 135 gebe kadın	<ul style="list-style-type: none"> Prenatal tutum Güven Subjektif norm Algılanan emzirme kontrolü Emzirme niyeti Emzirme süresi 	Çalışmada prenatal emzirme tutumu ve algılanmış davranışsal kontrolün emzirme niyetini %23 oranında belirlediği, subjektif normun etkili olmadığı bulunmuştur
Duckett, Henly, Avery, Potter, Hillis-Bonczyk, Huiden ve ark. ¹⁷	Longitudinal çalışma	Erken postpartum dönemde sağlıklı bebeği olan ve bebeğini emziren 602 Amerikalı anne	<ul style="list-style-type: none"> Prenatal emzirme niyeti Emzirmeye ve mama ile beslemeye yönelik tutum Emzirme ve mama ile beslemeye yönelik sonuç inanışları Subjektif norm Algılanan kontrol Emzirmeye ilişkin bilgi Postpartum 1, 3, 6, 9 ve 12. ayda emzirme davranışı 	Çalışmada annelerin emzirme süresi ile emzirme niyeti arasında ilişki olduğu belirlenmiştir
Avery, Duckett, Dodgson, Savik, Henly ¹⁸	Longitudinal çalışma	Sağlıklı bebeği olan primipar 635 anne	<ul style="list-style-type: none"> Emzirme süresi Emzirmeye yönelik bilgi durumu Emzirme sırasında karşılaştıkları güçlükler Emzirme niyeti Emzirmeye yönelik tutum Emzirmeye yönelik inanışları Subjektif norm Emzirme kontrolleri 	Planlı davranış teorisi bileşenlerinin emzirme süresini %36 varyans ile açıkladığı saptanmıştır
Dick, Evans, Arthurs, Barnes, Caldwell, Hutchins ve ark. ¹²	Longitudinal ve metadolojik çalışma	Erken postpartum dönemde 269 anne	<ul style="list-style-type: none"> Olumlu emzirme tutumu Olumsuz emzirme tutumu Sosyal ve profesyonel destek Kontrol Postpartum 8 hafta sonra emzirme durumu Teori bileşenleri Niyet edilen emzirme süresi Postpartum 1, 3, 6, 9 ve 12. aylarda emzirme durumu 	Yapılan ayrıcı fonksiyon analizi ile modifiye edilen ölçüm aracının emzirmeyi sekiz haftadan önce bırakan anneleri belirleme oranının %78, emziren anneleri belirleme oranının ise %68 olduğu bulunmuştur
Dodgson, Henly, Duckett ve Tarrant ¹³	Longitudinal çalışma	Hastanede postpartum dönemde Hong Konglu 209 anne	<ul style="list-style-type: none"> Niyet edilen emzirme süresi 	Emzirme süresi, emzirme niyeti, algılanmış kontrol ve emzirme zorluğu indeksi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur

devamı →

TABLO 1: devamı.

Rempel ¹⁹	Longitudinal çalışma	Gebeliğin son trimesterinde olan 317 primipar anne	<ul style="list-style-type: none"> • Emzirmeye yönelik tutum • Algılanan emzirme kontrolü • Subjektif normlar • Prenatal emzirme niyeti • Emzirme nedenleri • Postpartum 9. ayda emzirme davranışı 	Araştırmada subjektif norm ve algılanmış davranışsal kontrolün 9 ayda emzirme davranışını açıkladığı belirlenmiştir
Ryser ²⁰	Deneysel çalışma	Deney grubunda 26, kontrol grubunda 28 toplam 54 gebe kadın	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim öncesi ve sonrası olumlu emzirme tutumu • Olumsuz emzirme tutumu • Sosyal ve profesyonel destek • Emzirme kontrolü 	Eğitim verilen kontrol grubu ile karşılaştırıldığında deney grubundaki annelerin eğitim sonucunda olumlu emzirme tutumu ve emzirme kontrol puanlarının arttığı ve negatif emzirme tutumu puanlarının azaldığı belirlenmiştir
Wambach ve Koehn ²¹	Niteliksel çalışma	Düşük ekonomik düzeydeki 14 adolesan gebe	<ul style="list-style-type: none"> • Planlı davranış teorisine göre temaların belirlenmesi 	Araştırma sonucunda çıkan temaların planlı davranış teorisinin üç bileşeni ile benzeşik olduğu görülmüştür
Evans, Dick, Lewallen ve Jeffrey ²²	Longitudinal çalışma	Prenatal sınıflara devam eden 117 anne	<ul style="list-style-type: none"> • Olumlu emzirme tutumu • Olumsuz emzirme tutumu • Sosyal ve profesyonel destek • Kontrol • Postpartum 8 hafta sonra emzirme durumu 	Dört altı boyuttan sosyal ve profesyonel destek ve emzirme kontrolü alt boyutlarında pre ve postpartum dönemler arasında fark bulunmuştur
Swanson ve Power ²³	Tanımlayıcı çalışma	Yeni doğum yapmış 203 anne	<ul style="list-style-type: none"> • Bebek besleme niyetleri, • Doğumda ve izlemde besleme davranışları, • Davranışsal inanışlar • Subjektif norm 	Çalışma sonucunda subjektif normların emziren ve mama veren annelerde emzirmeye başlama ve sürdürmede belirleyici olduğu bulunmuştur
Khoury, Moazzem, Jarjoura, Carothers, Hinton ²⁴	Longitudinal çalışma	Gebeliğinin son trimesterinde olan 733 gebe kadın	<ul style="list-style-type: none"> • Tutum • Destek • Algılanan kontrol • Hastaneden taburculukta emzirme davranışı 	Emzirmenin yararlarına yönelik olumlu tutum, aile ve profesyonel desteğin emzirmeyi başlatmada etkili olduğu görülmüştür
Lewallen, Dick, Wall ve ark. ²⁵	Metadolojik çalışma	415 gebe ya da yeni doğum yapan anne	<ul style="list-style-type: none"> • Erken postpartum dönemde belirlemeye yönelik geliştirilen ölçüm aracını revize etme 	Araştırma sonucunda yeni geliştirilen emzirme tutum ölçeğinin bebeğini emziren ve mama ile besleyen annelerin tutumlarını ayırt edici özelliğinin yüksek olduğu bulunmuştur
Giles, Connor, McClenahan, Mallett, Stewart-Knox, Wright ²⁶	Yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi	48 genç	<ul style="list-style-type: none"> • Planlı davranış teorisinin bileşenlerine göre soru formu oluşturulması • Geliştirilen soru formunun uygulanması 	Çalışmanın ikinci aşamasında odak grup görüşmesinde ortaya çıkan temalara göre planlı davranış teorisinin bileşenleri göz önüne alınarak ölçüm aracı geliştirilmiştir Çalışmanın son aşamasında da geliştirilen ölçüm aracı 121 okul çocuğuna uygulanmıştır

devamı →

TABLO 1: devamı.

McMilan ve ark. ²⁷	Longitudinal çalışma	248 gebe kadın	<ul style="list-style-type: none"> Yaş Ekonomik durum Etnik grup Emzirme tutumu Subjektif norm Algılanan davranışsal kontrol Moral normlar Özkimlik Doğumda emzirme durumu Taburculukta emzirme durumu Doğumdan 10 gün sonra emzirme durumu Doğumdan 6 hafta sonra emzirme durumu 	Emzirmeye yönelik pozitif tutumu olan, emzirmesi yönünde desteklenen ve emzirmeye yönelik kontrol algısı olan annelerin emzirme niyetlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir
Zhang, Shi, Chen, Wang ve Wang ²⁸	Deneysel çalışma	Deney grubunda 294, Kontrol grubunda 305 toplam 599 2-4 aylık bebeği olan anne	<p>Eğitim öncesi ve sonrası</p> <ul style="list-style-type: none"> Besleme davranışı Bilgi durumu Tutum Subjektif norm Özyeterlilik 	Kontrol grubuna göre eğitim alan deney grubunun bilgi, tutum, özyeterlilik, niyet, norm inaniş puanları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur
McMilan, Conner, Gren, Dyson, Rentfrew, Woolridge ²⁹	Longitudinal çalışma	Prenatal dönemde 303 primipar anne	<ul style="list-style-type: none"> Emzirme niyeti Emzirmeye yönelik tutum Subjektif norm Emzirme kontrolü Postpartum altıncı haftada annelerin emzirme davranışı 	Niyetin ve algılanmış emzirme kontrolünün emzirme davranışı üzerinde etkili olduğu bulunmuştur
Bai, Wunderlich ve Fly ³⁰	Longitudinal çalışma	Bir aylık bebeği olan ve bebeğini sadece anne sütü ile besleyen 236 anne	<p>Etnik grupların:</p> <ul style="list-style-type: none"> Emzirme tutumu Subjektif normu Algılanan emzirme kontrolü Emzirme niyeti İlk altı ay sadece anne ile besleme durumu 	Bu çalışmada etnik gruplara göre emzirme niyetini belirleyen etkenlerin değişebildiği belirlenmiştir
Bai, Middlesteadt, Peng ve Fly ³¹	Longitudinal çalışma	Prenatal dönemde 78 gebe	<ul style="list-style-type: none"> Prenatal tutum Güven Subjektif norm Algılanan emzirme kontrolü Emzirme niyeti Emzirme süresi 	Tutum, subjektif norm, algılanan davranışsal kontrolün annelerin altı ay sadece anne sütü verme niyetlerini %50 açıklamaktadır

yısı 0,78-0,86 arasında bulunmuştur. Yapılan ayırıcı fonksiyon analizi ile modifiye edilen ölçüm aracının emzirmeyi sekiz haftadan önce bırakan anneleri belirleme oranının %78, emziren anneleri belirleme oranının ise %68 olduğu bulunmuştur.¹²

Dodgson, Henly, Duckett ve Tarrant planlı davranış teorisinin modifiye edilmiş şeklini Hong Kong'da 209 anne ile yapısal eşitlik modeline göre test etmişlerdir. Çalışmada ağırlıklandırma olmaksızın planlı davranış teorisi bileşenlerini ölçen Minnesota Süt Çocuğu Besleme Anketi (Minnesota Infant Feeding Questionnaire) kullanılmıştır. Emzirme durumu ve emzirme süresi, emzirme zorluğu, kişisel özellikler gibi diğer değişkenler postpartum dönemde telefon görüşmeleri ile belirlenmiştir. Bu çalışmada kullanılan model ile annelerin emzirme süreleri anlamlı ölçüde tahmin edilebilmiştir. Emzirme süresi, emzirme niyeti, algılanmış kontrol ve emzirme zorluğu indeksi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.¹³

Rempel planlı davranış teorisi kapsamında uzun dönem emzirme kararını etkileyen faktörleri incelemiştir. Bu çalışmasında planlı davranış teorisinin postpartum 9. aya kadar annelerin emzirme davranışını açıklayıp açıklayamadığını ve tutum, subjektif norm, algılanmış davranışsal kontrolün emzirme davranışını belirlemede etkili olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada subjektif norm ve algılanmış davranışsal kontrolün 9 ayda emzirme davranışını açıkladığı belirlenmiştir.¹⁹

Ryser, emzirme eğitim programının düşük gelirli kadınların emzirme tutumları, niyetleri ve emzirmeye başlamaları üzerinde etkinliğinin olup olmadığını belirlemek amacı ile yaptığı çalışmada planlı davranış teorisine göre geliştirilen emzirmeyi bırakma eğilimi ölçeğini kullanmıştır. Kontrol grubu ile karşılaştırıldığında deney grubundaki annelerin eğitim sonucunda olumlu emzirme tutumu ve emzirme kontrol puanlarının arttığı ve negatif emzirme tutumu puanlarının azaldığı belirlenmiştir.²⁰

Wambach ve Koehn, düşük ekonomik düzeydeki adolesan gebelerde bebek emzirme yöntemi kararını belirlemeye yönelik bir niteliksel çalışma yapmışlardır. Ondört adolesan gebe ile yaptıkları

odak grup görüşmesinde planlı davranış teorisi bileşenlerini göz önüne alarak görüşmüşlerdir. Çalışma sonunda emzirmenin yararları ve emzirme önündeki engeller konusunda ambivalan duyguları olduğu ve karar verme konusunda sosyal etki/bağımsızlık şeklinde iki tema belirlenmiştir. Araştırma sonucunda çıkan temaların planlı davranış teorisinin üç bileşeni ile benzeşik olduğu görülmüştür.²¹

Evans, Dick, Lewallen ve Jeffrey, en az sekiz hafta emzirme niyetinde olan 117 kadın ile yaptıkları çalışmada modifiye edilmiş Emzirmeyi Bırakma Eğilimi Ölçeğinin son trimester ve doğum sonrası etkinliğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Annelerin besleme davranışı postpartum sekizinci haftada telefon ile değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda prenatal ve postnatal emzirmeye yönelik olumlu tutum, olumsuz tutum, sosyal ve profesyonel destek ve algılanmış kontrol alt boyut puanları arasında fark bulunmamıştır. Ayrıca bu çalışmada Emzirmeyi Bırakma Eğilimi Ölçeğinin her iki durumda da tahmin edici özelliği olmadığı saptanmıştır. Emzirme konusunda bilgisi olan ve emziren bir yakını bulunan bireylerin emzirmeye devam ettiği araştırma ile belirlenmiştir.²²

Swanson ve Power yaptıkları çalışmada, bebeğini emziren ve mama veren annelerin subjektif norm özelliklerini inceleyerek normun annelerin besleme kararları üzerindeki etkisini belirlemişlerdir. Yarı yapılandırılmış anket formu ile 203 yeni anneden veri toplanmış ve altı hafta sonra izlem yapılmıştır. Annelerden bebek besleme niyetleri, doğumda ve izlemde besleme davranışları, davranışsal inanışlar ve subjektif normlara ilişkin bilgi toplanmıştır. Çalışma sonucunda subjektif normların emziren ve mama veren annelerde emzirmeye başlama ve sürdürmede belirleyici olduğu bulunmuştur. Annelerin eşlerinin ve hemşirelerin başlangıç ve izlemde önemli etkisi olduğu belirlenmiştir.²³

Khoury ve ark. düşük gelirli kadınlarda emzirmeyi başlatmada tutum, destek ve algılanan kontrolün rolünü inceledikleri çalışmada yaşı büyük, beyaz ırk, evli, lise mezunu, tam günlük bir işte çalışmayan annelerin bebeklerini formula

mama ile besleme yerine emzirme eğiliminde olduklarını belirlemişlerdir. Emzirmenin yararlarına yönelik olumlu tutum, aile ve profesyonel desteğin emzirmeyi başlatmada etkili olduğu görülmüştür. Özellikle hemşireler tarafından annenin emzirme konusunda desteklenmesinin annede kontrol algısını arttırdığı ve emzirme önündeki engelleri azalttığı belirlenmiştir.²⁴

Lewallen, Dick, Wall ve ark., emzirmeyi erken dönemde bırakma eğilimi olan anneleri erken postpartum dönemde belirlemeye yönelik geliştirilen ölçüm aracını revize etmek ve değerlendirmek amacı ile iki aşamalı bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmanın birinci aşamasında revize edilen Emzirmeyi Bırakma Eğilimi Ölçeğini değerlendirmişler, ikinci aşamada ise Emzirmeyi Bırakma Eğilimi Ölçeğinden adapte edilen emzirme tutum ölçeğini geliştirmişlerdir. Bu çalışmayı 415 gebe ya da yeni doğum yapan anne ile yürütmüşlerdir. Araştırma sonucunda yeni geliştirilen emzirme tutum ölçeğinin bebeğini emziren ve mama ile besleyen annelerin tutumlarını ayırt edici özelliğinin yüksek olduğu bulunmuştur.²⁵

Giles ve ark., planlı davranış teorisini kullanarak yaptıkları çalışmada üç aşamalı bir yol izlemişlerdir. Çalışmanın ilk aşamasında 48 genç ile altı yarı yapılandırılmış odak grup görüşmesi yapılmış ve emzirmeye ilişkin bireylerin inanışları belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında odak grup görüşmesinde ortaya çıkan temalara göre planlı davranış teorisinin bileşenleri göz önüne alınarak ölçüm aracı geliştirilmiştir. Çalışmanın son aşamasında da geliştirilen ölçüm aracı 121 okul çocuğuna uygulanmıştır. Çalışmada planlı davranış teorisinin erkek çocukların gelecekteki eşlerini emzirme konusunda destekleme niyetini %79, kız çocukların emzirme niyetini %58 varyans ile açıkladığı bulunmuştur. Hem kız hem de erkek çocuklar için subjektif normun niyetin en önemli belirleyicisi olduğu saptanmıştır.²⁶

McMillan ve ark. ekonomik durumu kötü olan örneklem grubunda emzirme niyeti ve emzirme davranışının altında yatan faktörleri planlı davranış teorisini ve ek değişkenlere göre (tanımlayıcı norm, moral norm, öz kimlik) belirlemişlerdir. Emzirmeye yönelik pozitif tutumu olan, emzirmesi yö-

nünde desteklenen ve emzirmeye yönelik kontrol algısı olan annelerin emzirme niyetlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmada moral norm ve öz kimliğin de niyeti belirlemede etkili olduğu saptanmıştır.²⁷

Zhang ve ark. da benzer bir çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada planlı davranış teorisini kavramsal çerçeve olarak kullanarak verilen emzirme eğitiminin annelerin bilgi, tutum, subjektif norm, öz yeterlilik ve bebek besleme yöntemine ilişkin niyetlerini değerlendirmişlerdir. Kontrol grubuna göre eğitim alan deney grubunun bilgi, tutum, öz yeterlilik, niyet, norm inanış puanları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Yapılan regresyon analizinde besleme davranışı ile annelerin bilgi düzeyi, önerilen besleme yöntemine yönelik niyeti, subjektif norm ve bebeğin yaşı arasında pozitif ilişki saptanmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki belirlenmesine rağmen, regresyon modeli besleme davranışının %20'sini açıklamıştır.²⁸

McMillan ve ark. gelir durumu düşük olan primipar annelerde emzirme oranını arttırmak amacı ile yapılan girişimlerin etkili olabilmesi için planlı davranış teorisini kullanarak emzirme davranışının altında yatan inanışları incelemişlerdir. Araştırma kriterlerine uyan 303 primipar anneye gebelik döneminde planlı davranış teorisine göre düzenlenen anket uygulanmış postpartum altıncı haftada annelerin %69,6'sına (n:286) ulaşılabilmektedir. Çalışma sonucunda yaş ve eğitim düzeyinin emzirme niyetini pozitif yönde, gelir düzeyinin ise negatif yönde etkilediği belirlenmiştir. Yaş ve eğitim düzeyi arttıkça emzirme niyeti de artmakta, formula mama ile besleme niyeti ise azalmaktadır. Tutum, subjektif norm ve algılanmış emzirme kontrolü niyeti pozitif yönde anlamlı olarak etkilemektedir. Emzirme davranışını etkileyen değişkeni belirlemek amacı ile yapılan regresyon analizinde niyetin etkili ve algılanmış emzirme kontrolünün emzirme davranışı üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.²⁹

Bai, Wunderlich ve Fly planlı davranış teorisine göre altı ay yalnızca anne sütü vermeye karar veren annelerde etnik özelliklerin etkili olup olmadığını incelemişlerdir. Annelere planlı davra-

niş teorisine göre altı ay anne sütü verme niyetlerini belirlemeye yönelik bir anket uygulanmıştır. Yalnızca anne sütü verme niyetinin etnik gruplar arasında benzer olduğu, teorinin üç bileşeninin niyeti açıklayıcı olduğu belirlenmiştir. En iyi belirleyicinin beyaz anneler için tutum, Afrika kökenli Amerikalı anneler için subjektif norm ve Latin anneler için algılanmış davranışsal kontrol olduğu saptanmıştır. Bu çalışma etnik gruplara göre emzirme niyetini belirleyen etkenlerin değişebileceğini göstermesi bakımından önemlidir.³⁰

Bai ve ark. yaptıkları çalışmada, planlı davranış teorisine göre annelerin ilk altı ay sadece anne sütü verme kararlarının altında yatan psikososyal faktörleri araştırmışlardır. Çalışma sonucunda tutum, subjektif norm, algılanan davranışsal kontrolün annelerin altı ay sadece anne sütü verme niyetlerini %50 açıkladığı belirlenmiştir.³¹ Ülkemizde emzirmeye yönelik olarak yapılan birçok çalışmada, emzirme ile sosyodemografik özellikler, hastane uygulamaları, emzirmeye yönelik tutum ve inanışlar arasındaki ilişkilere bakılmıştır.³²⁻³⁹ Yalnızca bir çalışmada Türkiye’de emzirme davranışı “Düşünül-müş Eylem Teorisi”ne göre incelenmiştir. Gökşen tarafından İstanbul’da yapılan bu çalışmada niyetin, emzirme davranışını, davranışsal inanış ve tutumun emzirme niyetini pozitif yönde etkileyip etkilemediği, sosyal ortamın emzirme niyetini farklı yönlerde etkileyip etkilemediği, niyetin emzirme davranışı üzerindeki etkisinin sosyal destek ve algılanan normlara göre değişip değişmediği sorularına yanıt aranmıştır. Postpartum dönemde hastaneden taburcu olmadan önce 417 anne ile görüşülerek düşünölmüş eylem teorisine göre veriler toplanmıştır. Annelerin emzirme durumlarını belirlemek amacı ile postpartum birinci ve ikinci ayın sonunda (343 anne) telefon ile görüşölmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen veriler düşünölmüş eylem teorisini doğrulamamıştır. Lojistik regresyon analizi sonucunda postpartum erken dönemdeki niyet, inanış/tutum ölçümlerinin ikinci ayın sonunda emzirme davranışını tahmin etmediği görölmüştür. Sonuç, niyetin tek başına emzirme davranışını yordama da yeterli olmadığını sosyal destek ve subjektif norm gibi diğer değişkenlerin de ele alınması gerektiğini göstermiştir.⁴⁰ Ülkemizde hemşirelik alanında Hisar ta-

rafından “Tüberküloz Hemşireliğinde Sağlık İnanç Modeli ve Düşünölmüş Eylem Teorisi” isimli bir derlemeye rastlanmış ancak planlı davranış teorisine göre düzenlenmiş bir hemşirelik yayınına rastlanmamıştır.⁴¹

PLANLI DAVRANIŞ TEORİSİNE GÖRE EMZİRMENİN ÖZENDİRİLMESİNDE HEMŞİRENİN SORUMLULUKLARI

Anne sütü ile beslenmenin bebek, çocuk ve insan sağlığına olan olumlu etkileri göz önüne alınarak hemşireler, doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemde bir insan hakkı olarak kabul gören emzirmenin korunması, özendirilmesi ve desteklenmesinden sorumludurlar. Annelerin, süt çocuğı beslenmesi konusundaki bilgileri ile davranışları, algı, öznel norm, algılanan davranışsal kontrol ve inanışlarından etkilenerek ortaya çıkan davranışlardır. Bu nedenle annelerin karar vermesini etkileyen faktörlerin belirlenmesi önemlidir. Bireyin inanışları, tutumu, çevresindeki kişilerin baskısı ve davranışı kontrol etme konusundaki inanışları sağlık davranışını yönlendiren önemli öğelerdendir.¹⁶ Bu nedenle emzirme başarısının hâlâ istenilen hedefe ulaşmadığı ülkemizde, emzirme davranışını etkileyen bileşenlerin üzerinde özellikle durmak gerekmektedir. Ancak bu şekilde toplumun emzirme konusunda istedik davranışlarını destekleyecek yaklaşımların planlanması mümkün olacaktır. Bebek beslenmesi konusunda annelerin düşünce ve uygulamalarının belirlenmesi, onların gereksinimlerini karşılayacak eğitim materyallerinin hazırlanması konusunda ilk adım olmalıdır. Yapılan çalışmalarda annelerin anne sütünün yeterliliğı konusundaki endişeleri ve sosyal baskılar, iş hayatına geri dönme, mama ile beslemenin daha kolay olduğuna inanma gibi nedenler ile ek gıdalara erken başladıkları görölmüştür.^{17,24} Ülkemizde annelerin bebeklerini ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenme davranışını geliştirmeye yönelik olarak teorilere dayalı bakım ve eğitim modelleri geliştirilmesi gerekmektedir.

Hemşirelerin annelerin emzirme davranışını yönlendiren faktörleri de göz önüne alarak eğitim, danışmanlık ve bakımı da kapsayan profesyonel

yaklaşım ile desteklemelerinin emzirme başarısını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Emzirme başarısının artması ile de bebeklerde yetersiz beslenme ile ilgili olarak gelişebilecek sorunlar azalacaktır. Annelerin emzirme davranışını etkileyen tutum, değer ve inançları ile annenin emzirme ni-

yeti, erken dönemde ek gıdaya başlaması ve emzirmenin erken dönemde bırakılması gibi durumların ilişkisi saptanabilecektir. Böylece anne sütünü teşvik çalışmalarında yaşanacak sorunların önceden belirlenmesi ve gereken önlemlerin alınmasına katkıda bulunulacaktır.

KAYNAKLAR

- Winters J, Ballou KA. The idea of nursing science. *J Adv Nurs* 2004;45(5):533-5.
- Ajzen I, Gilbert Cote N. Attitudes and the prediction of behavior. In: Crano WD, Prislun R, eds. *Attitudes and Attitude Change*. 1st ed. New York: Psychology Press; 2008. p.289-311.
- Fishbein M, Ajzen I. Attitude theory and measurement. Belief, attitude, intention, and behavior: an introduction to theory and research. Reading, MA: Addison-Wesley. 1975. p.89-92
- Ajzen I. From intentions to actions: A theory of planned behavior. In: Kuhl J, Beckman J, eds. *Action-Control: From Cognition to Behavior*. 1st ed. Heidelberg: Springer; 1985. p.11-39.
- Ajzen I, Madden TJ. Prediction of goal-directed behavior: Attitudes, intentions, and perceived behavioral control. *J Exp Soc Psychol* 1986;22(5):453-74.
- Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 1991;50(2):179-211.
- Ajzen I. Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *J Appl Soc Psychol* 2002;32(4):665-83.
- Ajzen I, Fishbein M. The influence of attitudes on behavior. In: Albarracín D, Johnson BT, Zanna MP, eds. *The Handbook of Attitudes*. 1st ed. Mahwah, NJ: Erlbaum; 2005. p.173-221.
- Ajzen I, Fishbein M. Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin* 1977;84(5):888-918.
- Erten S. [Theory of planned behavior applied to teaching method]. *Journal of Faculty of Letters* 2002;19(2):217-33.
- Ajzen I, Manstead ASR. Changing health-related behaviors: An approach based on the theory of planned behavior. In: Hewstone M, Schut HAW, De Wit JBF, Den Bos KV, Stroebe MS, eds. *The Scope of Social Psychology: Theory and Applications*. 1st ed. New York: Psychology Press; 2007. p.43-63.
- Dick MJ, Evans ML, Arthurs JB, Barnes JK, Caldwell RS, Hutchins SS, et al. Predicting early breastfeeding attrition. *J Hum Lact* 2002;18(1):21-8.
- Dodgson JE, Henly SJ, Duckett L, Tarrant M. Theory of planned behavior-based models for breastfeeding duration among Hong Kong mothers. *Nurs Res* 2003;52(3):148-58.
- Janke JR. Prediction of breast-feeding attrition: instrument development. *Appl Nurs Res* 1992;5(1):48-53.
- Janke JR. Development of the breast-feeding attrition prediction tool. *Nurs Res* 1994;43(2):100-4.
- Wambach KA. Breastfeeding intention and outcome: a test of the theory of planned behavior. *Res Nurs Health* 1997;20(1):51-9.
- Duckett L, Henly S, Avery M, Potter S, Hills-Bonczyk S, Hulden R, et al. A theory of planned behavior-based structural model for breast-feeding. *Nurs Res* 1998;47(6):325-36.
- Avery M, Duckett L, Dodgson J, Savik K, Henly SJ. Factors associated with very early weaning among primiparas intending to breastfeed. *Matern Child Health J* 1998;2(3):167-79.
- Rempel LA. Factors influencing the breastfeeding decisions of long-term breastfeeders. *J Hum Lact* 2004;20(3):306-18.
- Ryser FG. Breastfeeding attitudes, intention, and initiation in low-income women: the effect of the best start program. *J Hum Lact* 2004;20(3):300-5.
- Wambach KA, Koehn M. Experiences of infant-feeding decision-making among urban economically disadvantaged pregnant adolescents. *J Adv Nurs* 2004;48(4):361-70.
- Evans ML, Dick MJ, Lewallen LP, Jeffrey C. Modified breastfeeding attrition prediction tool: prenatal and postpartum tests. *J Perinat Educ* 2004;13(1):1-8.
- Swanson V, Power KG. Initiation and continuation of breastfeeding: theory of planned behaviour. *J Adv Nurs* 2005;50(3):272-82.
- Khoury AJ, Moazzem SW, Jarjoura CM, Carothers C, Hinton A. Breast-feeding initiation in low-income women: Role of attitudes, support, and perceived control. *Womens Health Issues* 2005;15(2):64-72.
- Lewallen LP, Dick MJ, Wall Y, Zickefoose KT, Hannah SH, Flowers J, et al. Toward a clinically useful method of predicting early breastfeeding attrition. *Appl Nurs Res* 2006; 19(3):144-8.
- Giles M, Connor S, McClenahan C, Mallett J, Stewart-Knox B, Wright M. Measuring young people's attitudes to breastfeeding using the Theory of Planned Behaviour. *J Public Health (Oxf)* 2007;29(1):17-26.
- McMillan B, Conner M, Woolridge M, Dyson L, Gren J, Renfrew M, et al. Predicting breastfeeding in women living in areas of economic hardship: Explanatory role of the theory of planned behaviour. *Psychology and Health* 2008;23(7):767-88.
- Zhang J, Shi L, Chen D, Wang J, Wang Y. Using the theory of planned behavior to examine effectiveness of an educational intervention on infant feeding in China. *Prev Med* 2009;49(6):529-34.
- McMillan B, Conner M, Green J, Dyson L, Renfrew M, Woolridge M. Using an extended theory of planned behaviour to inform interventions aimed at increasing breastfeeding uptake in primiparas experiencing material deprivation. *Br J Health Psychol* 2009;14(Pt 2):379-403.
- Bai Y, Wunderlich SM, Fly AD. Predicting intentions to continue exclusive breastfeeding for 6 months: a comparison among racial/ethnic groups. *Matern Child Health J* 2011; 15(8):1257-64.
- Bai Y, Middlestadt SE, Peng CY, Fly AD. Predictors of continuation of exclusive breastfeeding for the first six months of life. *J Hum Lact* 2010;26(1):26-34.
- Öztürk M, Öktem F, Dinçtürk M. [Breastfeeding status of the infant and children between 0-24 month aged in Isparta Yedışehir Health Center Region]. *Medical Journal of Süleyman Demirel University* 1999;6(1):19-26.
- Tunçel EK, Dündar C, Canbaz S, Peşken Y. [Searching breastfed status of children of 0-24 months applied to a university hospital]. *Journal of Cumhuriyet University School of Nursing* 2006;10(1):1-6.
- Ünsal H, Atlihan F, Özkan H, Targan Ş, Hassoy H. [The tendency to breastfeed in a certain population and influential factors]. *Turkish Pediatric Journal* 2005;48(3):226-33.

35. Yıldız A, Baran E, Akdur R, Ocaktan E, Kanyılmaz O. [Breastfeeding status and effecting factors of mothers have 0-11 months babies at a health centre area]. *Journal of Ankara University Faculty of Medicine* 2008;61(2):61-7.
36. Koç Gİ, Tezcan S. [Breastfeeding attitudes of pregnant women and some factors which effect the breastfeeding attitude]. *Journal of Hacettepe University School of Nursing* 2005;12(2):1-13.
37. Gölbashi Z, Koç G. [Beastfeeding behaviour of women during postpartum first six months and effect of prenatal breastfeeding attitude on postpartum breastfeeding]. *Journal of Hacettepe University School of Nursing* 2008;15(8):16-31.
38. Samlı G, Kara B, Ünalın PC Samlı B, Sarper N, Gökalp AS. [Knowledge, beliefs and practices of mothers about breastfeeding and infant nutrition: a qualitative study]. *Marmara Medical Journal* 2006;19(1):13-20.
39. Orün E, Yalçın SS, Madendağ Y, Ustünyurt-Eras Z, Kutluk S, Yurdakök K. Factors associated with breastfeeding initiation time in a Baby-Friendly Hospital. *Turk J Pediatr* 2010;52(1):10-6.
40. Göksen F. Normative vs. attitudinal considerations in breastfeeding behavior: multifaceted social influences in a developing country context. *Soc Sci Med* 2002;54(12):1743-53.
41. Hisar F. [The health belief model and the theory of reasoned action in tuberculosis nursing]. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci* 2011; 3(1):38-44.